EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

VIITE: HE 226/2020 VP Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

ASIA: Lausunto lakiehdotuksesta

LAUSUNNON-ANTAJA: Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n hallituksen puheenjohtaja Jukka Haavisto
sp. jukka.haavisto@oikeus.fi

LAUSUNTO:

Pyydettynä lausuntona Suomen syyttäjäyhdistys ry (myöh. SSY) esittää seuraavaa:

SSY ry kannattaa esitystä. Pidämme järkevänä, että lainmuutos koskee kaikkia henkilöitä, jotka joutuvat työtehtäviensä vuoksi laittoman uhkauksen kohteeksi eikä uhkaaja ole työpaikan henkilöstöön kuuluva henkilö. Näin ei tule hankalia rajanvetotilanteita, mitä virka- tai työtehtäviä asia koskee, eikä varsinkaan ajatusta, että jotkut työtehtävät ovat toisia arvokkaampia.

Kyse on osa vakavaa yhteiskunnallista ongelmaa, joka vahingoittaa sekä yksilöä että yhteiskuntaa.

Ehdotus vastaa jo voimassa olevaa lievää pahoinpitelyä koskevaa säännöstä, mitä on syyteoikeuden osalta säännelty rikoslain 21 luvun 16 §:n 3-kohdassa.

Säännös tulee säätää siten, ettei soveltamista sidota yksittäiseen konkreettiseen työtehtävään, vaan sen tulee kattaa kaikki tilanteet, joissa henkilö joutuu laittoman uhkauksen kohteeksi ammattinsa ja työtehtäviensä vuoksi.

Viime vuosina on ilmennyt kansanedustajiin, toimittajiin sekä julkisen sektorin virkamiehiin ja työntekijöihin kohdistuneita entistä laajempia ja törkeämpiä lokakampanjoita sekä uhkailuja, jotka perustuvat kyseisten henkilöiden työtehtäviin. Kansainvälisesti on mm. Yhdysvaltojen viimeaikojen tapahtumista havaittavissa miten vakaviin tilanteisiin se, ettei uhkailuihin puututa, voi johtaa. Tilannetta ei saa päästää sellaiseksi ja asiaan on suhtauduttava hyvin vakavasti. Kyse ei ole sananvapausasiasta tai asian kritisoinnista, vaan henkilön uhkaamisesta.

Katsomme, että on ensisijaisesti yhteiskunnan ja työnantajien tehtävä ja vastuu turvata työntekijän työrauha ja -turvallisuus. Tähän velvoittaa jo työturvallisuuslaki. Lain lähtökohdat pitää painavasti ottaa huomioon myös rikoslainsäädännön muutostarpeita mietittäessä.

Nyt on kuitenkin tehty vain minimitason muutos. Se ei riitä.

Loogista olisi tässä samassa yhteydessä muuttaa virkamiehen väkivaltaista vastustamista, rikoslaki 16 luku 1 § koskevan säännöksen kohtaa kolme, joka koskee virkatoimen kostamista jälkikäteen. Nyt säännöksen kohta pitää sisällään vain väkivallan käyttämisen. Kohdat 1 ja 2 pitävät sisällään myös uhkaamisen väkivallalla. Olisi tärkeää, että väkivallalla uhkaaminen olisi rangaistavaa virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena myös jälkikäteen.

Ehdottaisimme, että säännöksen kohtaan 3 tehdään lisäys ” tai uhkaa käyttää väkivaltaa”.

SSY katsoo lisäksi, että lakia säädettäessä tulisi vakavasti pohtia sitä, että tällaisissa tilanteissa myös mahdollisesti täyttyvä kunnianloukkaus ja yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen sekä viestintärauhan rikkomissäännökset olisivat virallisen syytteen alaisia.

Tämä tuotiin esiin myös OTT Mika Illmanin valtioneuvoston selvityksessä 2020:3 s. 34,84, 89, 149.

Muutostarvetta on pohdittu vuonna 2010, mutta tilanne on muuttunut nykyään niin paljon, että asiaa tulisi pohtia uudelleen (HE s. 10). On totta, että erittäin tärkeän yleisen edun tilanteissa on syyte mahdollista nostaa ilman asianomistajan rangaistusvaadetta. Ongelmana käytännössä on vain se, mikä esityksessäkin tuodaan esille, etteivät tällaiset tapaukset tule useinkaan varsinkaan syyttäjien arvioitaviksi, koska esitutkintaa ei asioista edes aloiteta puuttuvan syyteoikeuden vuoksi.

Tekojen ollessa virallisen syytteen alaisia myös ulkopuolinen taho, viranomainen arvioisi jo heti onko asiassa syytä epäillä rikosta, eikä asia jäisi asianomistajan mahdollisesti subjektiivisen arvion varaan. Samalla työnantaja pystyisi paremmin täyttämään työturvallisuusvastuuseensa liittyvät tehtävänsä. Samoin vältettäisiin paremmin asian henkilöitymistä asianomistajaan ja annettaisiin paremmin kuva siitä, että yhteiskunta puuttuu toimintaan.

Olisi hyvä, että voitaisiin pohtia tulisiko tämä muutos tehdä jo nyt, mutta ainakin olisi toivottavaa, jos lakivaliokunta esittäisi kantanaan, että tämä asia tulisi pikaisesti selvittää.

HEssa on jäänyt pohtimatta se, miten säännös vaikuttaa asianomistajan esteellisyyteen. Virkamies tulee esteelliseksi tekemällä rikosilmoituksen epäilystä (HE 222/2010 s. 173). Korkein hallinto-oikeus toteaa tuoreessa vuosikirjapäätöksessään KHO 2019:76, että virkamiehen hallinnon asiakkaasta tekemä sellainen tutkintapyyntö, jossa virkamies on asianomistajana, voi vaarantaa luottamuksen virkamiehen puolueettomuuteen hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Jos luottamuksen virkamiehen puolueettomuuteen katsotaan vaarantuneen, virkamiehen tulee pidättäytyä toimimasta viranomaisen puolesta asiassa myös asian tuomioistuinkäsittelyn aikana.

Hallintolakia vastaavat esteellisyysperusteet on kirjattu myös esitutkintalain 2 luvun 8 §:ään. Tämä on myös yksi syy siihen, miksi virkamiehiä yritetään provosoida tekemään rikosilmoituksia ja myös syy siihen, miksi he saattavat jättää rikosilmoituksen tekemättä.

Säätämällä teko virallisen syytteen alaiseksi parannetaan tätäkin tilannetta. Mutta tämänkin ongelman korjaamiseksi SSY katsoo, että edelleen tulisi selvittää tarve maalittamisen säätämiseksi rangaistavaksi omana tekonaan. SSY katsoo, että maalittamisen määritelmässä on olennaista se, että ryhmässä tai ryhmää hyväksikäyttäen pyritään epäasiallisesti vaikuttamaan varsinkin viranomaistoimintaan kielteisen julkisuuden tai uhkausten kautta. Menettelyä on kuvattu hyvin joukkoistamiseksi. Kyseinen menettely ei ole sananvapauden piiriin kuuluvaa menettelyä, vaan pikemmin sananvapauden nimissä tapahtuvaa oikeuksien väärinkäyttöä. Tällaisen tulee puuttua. Kuten HEssa sivulla 9 todetaan, ei virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen säännös kata kaikkia tilanteita. Samoin esimerkiksi vainoamista koskevat säännökset eivät kata kaikkia tilanteita, koska se vaatii toteutuakseen pelkoa ja ahdistusta.

Maalittaminen on kuitenkin osin samanlaista kuin vainoaminen, mutta siis ryhmää hyväksikäyttäen. Vainoaminen on kuitenkin virallisen syytteen alaista.

Kyse on poikkeustilanteesta, jossa pyritään vaikuttamaan epäasiallisesti demokraattisen yhteiskunnan keskeisiin perustoimintoihin, jolloin myös yhteiskunnan pitää asiaan puuttua eikä jättää asiaan kohteen omien toimenpiteiden varaan. Kyse ei ole yksityisasiasta, joten vastuuta ei saa jättää yksityiselle henkilölle.

HE s. 32 tuodaan esille sitä, että osallisuusopilla eli avunanto, yllytys ja tekijäkumppanuus laittomaan uhkaukseen voidaan kattaa sääntelyn tarve. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Kun kyse on joukkotoiminnasta sosiaalisessa mediassa ei osallisuusoppi toimi. Sinällään tämä myönnetään HE s. 32, kun todetaan, että asioita käsitellään lähinnä itsenäisen tekijänvastuun näkökulmasta eli jokainen vastaa omasta viestistään. Tällainen tilanne ei ole uhrin näkökulmasta eikä yleisestävyyden näkökulmasta hyväksyttävää eikä tyydyttävää. Varsinkin SOMEssa tapahtuneiden uhkausten ja epäsiallisten viestien kohdalla ~~se~~ viestien kokonaisvaikutus on ratkaisevaa ja toisaalta viestintään osallistuneet näkevät, mitä muut ovat tuoneet esiin. Tähän kokonaisvaikutukseen oma rikosnimike vaikuttaisi parhaiten. Varsinkin viestin ensimmäiset lähettäjät, jotka eivät niitä poista, olisivat vastuussa siitä, mikä heillekin ennalta-arvattavasti viestinnästä kehittyy. Lisäksi avunanto ei voi täyttyä etukäteen, jolloin koko asian liikkeellepanijan tekoon on vaikea puuttua**.** Lisäksi yksittäisten viestien lähettäjien ja kirjoittajien kohdalla ei täyty esimerkiksi vainoamisessa tarkoitettu toistuvuus, mitä käytetään maalittamisessa hyväksi. Se ilmenee mm. Helsingin hovioikeuden tuomiosta 14.07.2020 nro 20/124654 s. 9.

Myös vastoin HEssa esiin tuotua olisi syytä samalla miettiä tuleeko keskustelupalstan ylläpitäjän vastuun olla suurempi. Tämän on tuonut esiin myös OTT Mika Illman selvityksessään ja käsityksemme mukaan EU myös pohtii asiaa. Olisi tärkeää, jos lakivaliokunta voisi ottaa asiaan erilaisen kannan kuin mitä HE:ssa on tuotu esille.

Säännös myös antaisi sen kuvan, että yhteiskunta suhtautuu asiaan vakavasti ja puuttuu siihen. SSYn jäsenkyselyssä 40 % vastaajista oli ollut vihapuheen ja maalittamisen kohteena eli kyseessä on laaja yhteiskunnallinen ongelma, johon tulee puuttua lainsäädännöllä, jottei oikeusvaltion perusta horju.

Se, että teot tapahtuvat sosiaalisessa mediassa ja voivat olla hankalasti selvitettäviä, ei saa olla peruste olla puuttumatta asiaan tai säätämästä asiaa lainsäädännössä rangaistavaksi. Pikemmin tilanteen pitää olla toisinpäin, muutenhan annetaan kuva ”antautumisesta” ja yllytetään omalla tavalla tekoihin.

Myös näiden asioiden kohdalla olisi tärkeää, jos lakivaliokunta voisi ottaa kantaa siihen, onko laittoman uhkauksen säännöksen muutos riittävä. Mielestämme ei ole.

Vantaalla 27.02.2021

Jukka Haavisto

Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen puheenjohtaja